

Priloga: Rzd-01-16-00003-01

Datum: 12.4.2016

opis enote žive kulturne dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE

EID: **2-00047**

Ime enote: **Pletarstvo**

Sinonimi imena enote:

2. OPIS ENOTE DEDIŠČINE

Zvrst dediščine: **gospodarska znanja in veščine**

Podzvrsti:

rokodelska in obrtniška znanja, znanja o rastlinskem svetu

Tipološka gesla:

pletenje košar, izdelava pletarskih predmetov

Kratek opis:

Pletarstvo je izdelovanje predmetov s prepletanjem različnih, pretežno naravnih materialov, kot so šibje, vitre, slama in koruzno ličje. Razširjeno je kot domača, rokodelska, tudi dopolnilna in obrtna dejavnost z dolgo in bogato tradicijo.

Opis:

Pletarstvo je izdelovanje predmetov s prepletanjem slame, ličja, srobota, šibja, viter in podobnih, v sodobnem času tudi umetnih materialov. Raznovrstno pletivo zahteva znanje o lastnostih in pripravi pletarskega materiala, obvladovanje različnih pletarskih tehnik in proizvodnih postopkov (prepletanje, zvijanje, zatikanje) in potrebna védenja o oblikovanju izdelkov za različne namene uporabe. Med izdelki iz slame so znani peharji, štručnice, bednji za žito, sejalnice, čebelji koši, cekarji iz slamnatih kit, med izdelki iz nebeljene in beljene vrbovine, leskovine in srobota koši, košare in košarice za različne namene, jerbasi, cekarji, potovalni kovčki, zibke, vrtno garniture, med izdelki iz ličja pa cekarji, predpražniki, obuvala.

Sodobna trgovinska ponudba cenениh pletenih izdelkov iz tujine zavira pletarsko obrt. Kljub temu je pletarstvo še danes ena najbolj razširjenih domačih obrti, ki se na lokalni in samouški ravni razvija tudi kot panoga umetnostne obrti. Posamezniki z izdelovanjem in s prodajo različnih uporabnih in okrasnih predmetov ter turističnih spominkov dodatno zaslužijo. V ruralnih okoljih nekateri za lastno vsakdanjo uporabo še vedno izdelujejo različne pletarske izdelke za prevažanje, prenašanje in shranjevanje pridelkov. Tako ohranjajo nabor pletarskih izdelkov in načine izdelave iz preteklosti.

Pletarstvo se je nekdaj razvijalo kot domača dejavnost tam, kjer je bilo na voljo dovolj primerne materiala za pletenje. Zadovoljevalo je potrebe posameznih gospodinjev in lokalne trgovine s pletarskimi izdelki. Vrsta prevladujočega pletiva je določala tudi razvoj oziroma usmeritev te dejavnosti v posameznih območjih na Slovenskem.

V drugi polovici 19. stoletja so v vaseh ob Savi v okolici Ljubljane veliko pletli iz vrbovega šibja, do druge svetovne vojne so veliko pletli iz slame na Štajerskem, v vaseh okoli Ljubljane, v okolici Grosupljega in v Zasavju ter do sredine 20. stoletja tudi v Prekmurju, kjer so veliko pletli iz koruznega ličja. Iz različnih materialov so

pletli tudi so tudi v Bohinjski dolini, Logatcu, okoli Idrije, Planine in v okolici Vipave.

Pletarstvo je bilo povečini sezonsko delo šibkejšega sloja kmečkega prebivalstva, ki si je s pletenjem zagotavljalo sredstva za preživljanje. Izdelke so prodajali na sejmih, z njimi so tudi krošnjari. V zimskih mesecih so se pletenja izdelkov za lastne potrebe in za prodajo oprijeli tudi kmetje. Ponekod je pletarstvo prešlo v obrt za trg, saj so izučeni pletarji delali po naročilih trgovin in drugih podjetij. S prodajo lastnih pletarskih izdelkov na tuje so se ukvarjali pletarske šole, delavnice, zadruge in podjetja, na primer v Cirkulanah, Radovljici in na Ptujju.

S pletarstvom je bilo močno povezano vrbogojstvo, ki se je začelo razvijati v začetku 20. stoletja v Notranjih Goricah in Lipah na Ljubljanskem barju. Kmetje so šibje iz vrbovih nasadov prodajali kot surovino za pletarstvo celo v Italijo in Španijo.

O pletarstvu pri nas najdemo zapiske že v Valvasorjevi Slavi vojvodine Kranjske, v kateri se omenja pletenje mrež, sakov in vrš v Trzinu. Številni zapisi o pletarstvu so iz druge polovice 19. stoletja, ko je to dejavnost pospeševala država s prirejanjem pletarskih tečajev in z ustanovitvijo pletarskega oddelka na strokovni šoli za lesno industrijo in obrt v Ljubljani leta 1894. V začetku 20. stoletja so nastajale pletarske šole in delavnice v Radovljici, Žagi pri Bovcu in Cirkulanah, prirejali so pletarske tečaje, pletarstvo je spodbujalo tudi časopisje, nekatere šole za slepe pa so imele oddelke, ki so se ukvarjali s pletarstvom.

Po drugi svetovni vojni sta pletarska proizvodnja in vrbogojstvo nazadovala zaradi modernizacije kmetijskih dejavnosti in industrializacije ter velike ponudbe tujih pletarskih izdelkov na slovenskem tržišču.

Datacija:

druga polovica 17. stol., 1689 (omemba)

3. LOKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

Naselje: **OSTALO (OSTALO)**

Opis lokacije:

Slovenija

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: 0 X: 0

4. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

več nosilcev

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02_00047.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Matej Povše, 2014

6. VARSTVENE USMERITVE ZA ENOTO

Kategorija usmeritev: **drugi ukrepi ohranjanja žive dediščine**

Opis usmeritev

osnovne varstvene usmeritve za živo dediščino

7. PRISTOJNOSTI

Pristojna institucija: **Slovenski etnografski muzej**
Strokovna področja:
etnologija

8. POVEZAVA ENOTE Z DRUGIMI ENOTAMI REGISTRA

Register žive kulturne dediščine:

Register nepremične kulturne dediščine:

Register premične kulturne dediščine:

Belokranjski muzej Metlika
Dolenjski muzej Novo mesto
Gorenjski muzej
Goriški muzej Kromberk - Nova Gorica
Gornjesavski muzej Jesenice
Javni zavod Muzej Velenje
Kobariški muzej d.o.o.
Koroški pokrajinski muzej
Loški muzej Škofja Loka
Medobčinski muzej Kamnik
Mestni muzej Idrija
Muzej Ribnica in Galerija Miklova hiša Rokodelskega centra Ribnica
Muzeji radovljiške občine Radovljica
OE Notranjski muzej Postojna Zavoda Znanje Postojna
Pokrajinski muzej Celje
Pokrajinski muzej Kočevje
Pokrajinski muzej Maribor
Pokrajinski muzej Murska Sobota
Pokrajinski muzej Ptuj - Ormož
Posavski muzej Brežice
Slovenski etnografski muzej
Tolminski muzej
Zasavski muzej Trbovlje

9. UTEMELJITEV VPISA

Pletarstvo sodi med stare in najbolj razširjene obrtne dejavnosti pri nas. Zaradi raznovrstnih uporabnih in dekorativnih predmetov, ki jih izdeluje, pletarstvo ohranja raznolika tradicionalna obrtna znanja ter vedenja o rastlinskem svetu. Na lokalni in samouški ravni se pletarstvo razvija tudi kot umetnostna obrt. S prevzemanjem starih pletarskih znanj in oblik ter prilagajanjem izdelkov potrebam in povpraševanju ljudi sledijo današnji pletarji tudi lastnemu ekonomskemu interesu.

10. OMEJITVE GLEDE JAVNOSTI PODATKOV

Omejitev: **ni omejitev glede javnosti podatkov**

11. OPOMBE

12. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **centroid ni določen**

Natančnost območja: **območje ni določeno**

13. VPIS V REGISTER

Vpis dne: **12.4.2016**

Št.: **Rzd-01-16-00003-03**

Razlog: **pobuda**

14. SPREMEMBA REGISTRA

Sprememba dne:

Št.:

Razlog:

15. IZBRIS IZ REGISTRA

Izbris dne:

Št.:

Razlog:

16. ZAZNAMKI

Številka: Rzd-01-16-00003-11-01

Datum: 12.4.2016

opis nosilca enote žive dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

EID: **02-00047**
Ime enote: **Pletarstvo**

2. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

Nosilec: **Franc Perko**
Ambrus 68, 1303 Zagradec
Identifikacija nosilca: **139**

3. OPIS DEJAVNOSTI NOSILCA

Opis (posebnosti glede na opis enote dediščine):

Franc Perko se je pletenja košar naučil že v otroštvu od očeta, vendar se sam s pletarstvom aktivneje ukvarja zadnjih nekaj let. Plete le pozimi, za hobi. Košare plete iz leskovih vej, ki jih nabira v gozdu v okolici doma. Ob tem je pozoren, da je material, ki ga nabira pozimi, ko les miruje, starejši, da se lažje lupi. Sveže nabrane leskove palice obdela ročno z nožkom in jih ne kuha. Če materiala ne porabi takoj, si pripravi vitre, ki jih spravi v vrečko in v skrinjo, od koder pozneje jemlje toliko lesa, kolikor ga sproti potrebuje. Plete raznovrstne košare (korbe), koše (za na ramena), včasih oplete tudi kakšno steklenico. Največ izdeluje košare z lesenim dnom. Pri tem si najprej pripravi material, potem naredi podstavek (največkrat iz bukovine) in ročaj ter zakrivi kroga. Pri delu uporablja tudi lepilo. Viter ne barva, uporablja samo les v naravni barvi. Pazi tudi na to, da viter ne moči, ker bi takoj oksidirale in spremenile barvo. Franc Perko svoje znanje pletarstva v sodelovanju s Turističnim društvom Zagradec in Osnovno šolo Zagradec posreduje mlajšim generacijam na pletarskih delavnicah. V zadnjem času se s svojimi izdelki udeležuje tudi sejmov. Njegove izdelke kupujejo predvsem domačini, ki iščejo ideje za darila. Njegove košare so bile prepoznane kot zelo kakovostno izdelane.

4. LOKACIJA NOSILCA

Naselje: **AMBRUS (IVANČNA GORICA)**
Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **486355** X: **76359**

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02N_00139.jpg**
Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:
Mija Bokal, 2012

6. OPOMBE

7. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **1 m - 3 m**

8. VPIS NOSILCA

Vpis dne: **12.4.2016**
Razlog: **pobuda**

Številka: **Rzd-01-16-00003-03**

9. SPREMEMBA NOSILCA

Sprememba dne:

Razlog:

Številka:

10. IZBRIS NOSILCA

Izbris dne:

Razlog:

Številka:

11. ZAZNAMKI

Številka Rzd-01-16-00003-11-02

Datum: 12.4.2016

opis nosilca enote žive dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

EID: **02-00047**
Ime enote: **Pletarstvo**

2. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

Nosilec: **Tončka Jemec** Identifikacija nosilca: **140**
Petelinje 12, 1262 Dol pri Ljubljani

3. OPIS DEJAVNOSTI NOSILCA

Opis (posebnosti glede na opis enote dediščine):

Tončka Jemec se je izdelovanja najrazličnejših košar naučila od staršev. Njena mama, doma iz Šentjakoba pri Ljubljani, se je pletarskega znanja naučila od svojega očeta, njen oče, domačin iz Petelinj, pa od svojih starejših bratov, ki so v začetku 20. stoletja obiskovali pletarsko šolo v Dolskem.

Kot izučena pletarka v zimskem času zase in po naročilu ročno izdeluje košare iz enoletnih obeljenih vrbovih šib, ki jih nareže doma, nekaj materiala pa ji prinesejo tudi sosedje. Spomladi vrbove šibe nareže, jih olup, posuši in sortira po debelini, na jesen ali poleti pa debele palice cepi na tri ali štiri dele, ki jih nato strojno obdela v vitre. Za pletenje košar mora vitre namočiti. V košare vpleta tudi pobarvane vitre (rožnato rdeče, zelene).

Za izdelavo košare si najprej pripravi desko, kateri poreže vogale, z rezanjem vogalov umeri robove in pokonci postavi klinčke. Tako naredi 'ubod', na katerega nabije klinčke in jih z 'vitrci' popleta. Ko košaro poplete, jo zgoraj zarobi s celimi tanjšimi paličicami ali pa z malo širšim robom, ki ga povije z vitro in pribije. Nekatere košare imajo tudi pokrov, katerega zaradi prileganja umeri na koncu.

Izdeluje košare, ki so v uporabi za nošenje jedil k blagoslovu za veliko noč, cekarje, košare za šivalni pribor, peharje za kruh, košarice za večnamensko uporabo (npr. darila), najrazličnejše okraske in drugo.

V zadnjih letih je Tončka Jemec manj aktivna pri prenašanju znanja na druge kot nekdanj, ko je na Podružnični osnovni šoli v Dolskem, na drugih okoliških šolah, v Slovenskem etnografskem muzeju, na lokalnih dogodkih in v društvih vodila pletarske delavnice.

Zainteresirane je učila pletenja tudi na domu. Z njeno pomočjo se je pletarskega znanja priučilo nekaj ljudi, ki zdaj tudi sami ohranjajo in prenašajo to rokodelsko dejavnost.

Za pleten cekar je Tončka Jemec leta 2000 prejela priznanje Obrtne zbornice Slovenija Zlata vitica, za svoje izdelke je prejela tudi certifikat Art&Craft.

4. LOKACIJA NOSILCA

Naselje: **PETELINJE (DOL PRI LJUBLJANI)**

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **474806**

X: **105749**

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02N_00140.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Matej Povše, 2011

6. OPOMBE

7. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **1 m - 3 m**

8. VPIS NOSILCA

Vpis dne: **12.4.2016**

Razlog: **pobuda**

Številka: **Rzd-01-16-00003-03**

9. SPREMEMBA NOSILCA

Sprememba dne:

Razlog:

Številka:

10. IZBRIS NOSILCA

Izbris dne:

Razlog:

Številka:

11. ZAZNAMKI

Številka Rzd-01-16-00003-11-03

Datum: 12.4.2016

opis nosilca enote žive dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

EID: **02-00047**
Ime enote: **Pletarstvo**

2. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

Nosilec: Identifikacija nosilca: **141**

Radovan Pajić
Ulica Luke Svetca 7, 1270 Litija
<https://www.facebook.com/kosare.izleske>

3. OPIS DEJAVNOSTI NOSILCA

Opis (posebnosti glede na opis enote dediščine):

Radovan Pajić se s pletarstvom ukvarja že 30 let. Te dejavnosti se je naučil od tasta Janka Starešiniča iz Sečjega Sela pri Vinici, ki ga je navdušil za izdelovanje košar 'canj' iz leskovih šib, ki so v uporabi v Beli krajini.

Material za pletenje košar, ki so lahko namenjene za pobiranje pridelkov in nošenje jedil k blagoslovu ob veliki noči, nabira na sončni legi v gozdu od oktobra do aprila, ko les miruje. Leskove palice zarezže, da iz enega 'kola' dobi okrog 6 viter. Notranjo stran viter z nožem, imenovanim 'britva', obdela, zveže v kolobar ter da kuhati v vrelo vodo za približno eno uro, da se zunanja skorja olupi. Košare plete iz sveže olupljenih viter ali po nekaj dneh z navlaženimi vitami. Iz preostalega materiala (srednji del lesa) izdelava dva oboda (locna), ki ju poveže z dvema žebličkoma, in rebra za košaro. Na mestu, kjer oboda povezuje žebliček, začne plesti košaro v zvezdo, kamor na vsaki strani najprej vstavi po tri rebra, tem pa postopoma dodaja dodatna rebra. Pletenje košar, ki jih ne lakira, zaključi na dnu.

Znanje pletenja košar Radovan Pajić prenaša na svoje sorodnike ter mlajše generacije, ki se udeležujejo tehničnega pouka v šoli s posebnim programom v Litiji. Občasno izvaja delavnice pletenja za upokojene, skavte in druge posameznike.

Radovan Pajić je za svoje izdelke pridobil Znak kakovosti in certifikat Rokodelstvo Art&Craft Slovenija pri Obrtni zbornici Slovenije. V sodelovanju z Matjažem Biziljem je razvil nekaj novih izdelkov – košare z ravnim dnom.

4. LOKACIJA NOSILCA

Naselje: **LITIJA (LITIJA)**

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **487825** X: **101415**

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02N_00141.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:
Mojca Hauptman, 2014

6. OPOMBE

7. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **1 m - 3 m**

8. VPIS NOSILCA

Vpis dne: **12.4.2016**

Razlog: **pobuda**

Številka: **Rzd-01-16-00003-03**

9. SPREMEMBA NOSILCA

Sprememba dne:

Razlog:

Številka:

10. IZBRIS NOSILCA

Izbris dne:

Razlog:

Številka:

11. ZAZNAMKI